Səid Müşviq oğlu ŞİRİNOV
Qərbi Kaspi Universitetinin magistrantı
E-mail: seid.sirinov78@gmail.com

Səfər Həsən oğlu PÜRHANİ
Qərbi Kaspi Universiteti, i.ü.f.d., professor
E-mail: sefer.purhani@wcu.edu.az

AZƏRBAYCANDA MEHMANXANA SƏNAYESİNİN İNKİŞAFI VƏ MÜASİR TENDENSİYALAR

Xülasə

Azərbaycanda mehmanxana sənayesi son illərdə turizm sektorunun inkişafı fonunda mühüm irəliləyişlər əldə etmişdir. Paytaxt Bakı ilə yanaşı, regionlarda — Qəbələ, Şamaxı, Şəki, Lənkəran və Naftalan kimi turizm mərkəzlərində müasir mehmanxanalar və istirahət kompleksləri fəaliyyətə başlamışdır. Beynəlxalq otel şəbəkələrinin bazara daxil olması xidmət keyfiyyətinin yüksəlməsinə və rəqabətin artmasına şərait yaratmışdır. Müasir tendensiyalar sırasında rəqəmsal texnologiyaların tətbiqi, onlayn rezervasiya sistemləri, "smart hotel" anlayışı, ekoloji cəhətdən dayanıqlı otellər və fərdi müştəri yönümlü xidmətlər ön plana çıxır. Eyni zamanda, sağlamlıq turizmi, biznes turizmi və mədəni turizm mehmanxana sənayesinin inkişafına təkan verir. Dövlətin turizmin inkişafına yönəlmiş proqramları və beynəlxalq tədbirlərin keçirilməsi bu sahənin davamlı inkişafını təmin edən əsas amillərdəndir.

Açar sözlər: turizmin inkişafı, beynəlxalq otel şəbəkələri, rəqəmsallaşma, xidmət keyfiyyəti, dayanıqlı turizm.

UOT: 640.41:338.48
JEL: L83, O14, R58, O33
DOI: https://doi.org/10.54414/UDPK2949

Giriş

Azərbaycan turizm baxımından Cənubi Qafqazın ən dinamik inkişaf edən ölkələrindən biridir. Ölkənin coğrafi mövqeyi, zəngin mədəni irsi, çoxşaxəli təbiət zonaları, həm tarixi, həm də müasir infrastrukturun mövcudluğu turistlərin sayını hər il artırır. Bu artım mehmanxana sənayesinin inkişafını zəruri etmiş və Azərbaycan otelçilik sahəsində regionun liderlərindən birinə çevrilmişdir. Müstəqillikdən sonra xüsusilə 2000-ci illərdən etibarən turizmin dövlət siyasətində prioritet sahə kimi inkişaf etdirilməsi mehmanxana sektorunun sürətlə genişlənməsinə səbəb olmuşdur [5, s.6]. Hazırda ölkənin bütün regionlarında fərqli kateqoriyalarda yüzlərlə mehmanxana, istirahət mərkəzləri və qonaq evləri fəaliyyət göstərir. Bu məqalədə Azərbaycan mehmanxana sənayesinin formalaşması, inkişaf xüsusiyyətləri, mövcud vəziyyəti, xidmət standartları, regional otelçilik, problemlər və gələcək perspektivlər araşdırılır.

Əsas hissə

Azərbaycanda mehmanxana sənayesinin yaranması və inkişaf mərhələləri. Sovet İttifaqı dövründə Azərbaycanda mehmanxanalar əsasən dövlət nəzarəti altında fəaliyyət göstərirdi. Mehmanxanalar daha çox respublikadaxili və ittifaqdaxili turistlərin qəbulu üçün nəzərdə tutulurdu. Bu dövrün məşhur otellərinə:

- "Azərbaycan" mehmanxanası (Bakı)
- "Abşeron" mehmanxanası
- "İnturist"
- "Çinar" sanatoriyası (Naftalan)

kimi obyektlər aid idi. Lakin bu dövrün mehmanxanaları dünya standartlarına uyğun

deyildi və xidmət səviyyəsi məhdud idi [4, s.17–20].

1990-cı illərin sonlarında ölkədə bazar iqtisadiyyatına keçid özəl mehmanxana biznesinin bünövrəsini qoydu. İlk beynəlxalq brend otellərin Bakıda açılması (Hilton, Hyatt, Marriott və s.) turizm bazarında böyük dönüş yaratdı. Artıq 2010-cu illərdə ölkədə mehmanxana şəbəkəsi sürətlə genişlənmiş və regionlarda da geniş infrastruktur qurulmuşdur. "Azərbaycan Respublikasında turizmin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası" (2016) ölkədə mehmanxana əhatə dairəsini daha da artırmışdır [3, s.78–90]. Bu dövrdə:

- Qusar - qış turizmi otelləri
- Qəbələ - beş ulduzlu kurort kompleksləri
- Naftalan - sağlamlıq turizmi sanatoriyaları
- Şəki - tarixi butik otellər
- Lənkəran və Masallı - SPA və sağlamlıq mərkəzləri

kimi mehmanxana layihələri reallaşdırılmışdır. Bakı Azərbaycanın turizm mərkəzi olaraq ən geniş mehmanxana infrastrukturuna malikdir. Burada həm beynəlxalq, həm də yerli brendlər fəaliyyət göstərir:

- Fairmont Baku (Alov qüllələri)
- JW Marriott Absheron
- Four Seasons Baku
- Hilton Baku
- Shahdag Hotels Collection (Qusar) – qış turizmi üçün geniş kompleks

Bakı həm işgüzar turizmin, həm də tədbirlər turizminin mərkəzi olduğu üçün otellərin xidmət səviyyəsi regional standartları müəyyən edir [7, s.90–100]. Ölkənin regionlarında otelçilik sektoru Bakıdan sonra ən sürətli inkişaf edən sahələrdən biridir:

Qəbələ - turizmin əsas mərkəzlərindən biri kimi beş ulduzlu və əlavə kurort kompleksləri ilə seçilir:

- Qafqaz Resort Hotel
- Qafqaz Riverside Hotel
- Chenot Palace Hotel (sağlamlıq və SPA mərkəzi)

Qusar – Şahdağ qış turizm kompleksi. Burada Şahdağ Turizm Mərkəzinə aid bir neçə dünya səviyyəli otel fəaliyyət göstərir. Qış idmanları üzrə Qafqazın ən böyük infrastrukturlarından biridir.

Naftalan - öz müalicəvi nefti ilə məşhur olduğundan burada sanatoriya tipli otellər üstünlük təşkil edir:

- Qarabağ Resort & Spa
- Chinar Hotel & Spa
- Gashalti Health Hotel

Şəki - Karvansaray kimi tarixi mehmanxanalar turistlər üçün xüsusi maraq doğurur.

Lənkəran, Masallı və Talış bölgəsi. Bu bölgələrdə daha çox SPA, sağlamlıq və ekoturizm yönümlü otellər inkişaf edir. Azərbaycanda mehmanxana sənayesi beynəlxalq sertifikatlara və qonaqpərvərlik standartlarına uyğunlaşdırılır. Xidmət keyfiyyəti aşağıdakı meyarlara əsaslanır [8, s.100–102]:

- Xidmət səviyyəsinə uyğun ulduz təsnifatı (1–5 ulduz)
- Müştəri məmnunluğu əsaslı idarəetmə
- Rəqəmsal bron sistemləri və onlayn idarəetmə
- Engellilər üçün çıxış və əlçatanlıq standartları
- Milli mətbəxin təqdimatı və qastronomik turizmə uyğunlaşdırma
- Təhlükəsizlik, gigiyena və ekoloji standartlar

Mütəxəssislər qeyd edir ki, Azərbaycanın otelçilik sahəsi MDB məkanında ən sürətlə inkişaf edən sistemlərdən biridir [5, s.89]. Mehmanxana sektoru ölkənin qeyri-neft iqtisadiyyatında mühüm rol oynayır.

Qloballaşma şəraitində mehmanxana sənayesinin inkişafı beynəlxalq inteqrasiya prosesləri ilə sıx bağlıdır. Azərbaycanda mehmanxana sektorunun beynəlxalq turizm bazarına inteqrasiyası ölkənin xarici turizm əlaqələrinin genişlənməsinə və xidmət standartlarının yüksəldilməsinə şərait yaratmışdır. Beynəlxalq mehmanxana şəbəkələrinin ölkə bazarına daxil olması yalnız yeni investisiyaların cəlb olunması ilə məhdudlaşmamış, eyni zamanda müasir idarəetmə texnologiyalarının, marketinq strategiyalarının və xidmət mədəniyyətinin tətbiqini sürətləndirmişdir [4, s.89–91].

Rəqabət mühitinin formalaşması mehmanxana müəssisələrini xidmət keyfiyyətini davamlı şəkildə artırmağa, innovativ yanaşmalar tətbiq etməyə və müştəri məmnunluğunu prioritet istiqamət kimi müəyyənləşdirməyə

vadar etmişdir. Bu proses mehmanxana sənayesində qiymət–keyfiyyət balansının optimallaşdırılmasına və bazar mexanizmlərinin daha səmərəli işləməsinə şərait yaratmışdır.

Mehmanxana sənayesinin dayanıqlı inkişafı yüksək ixtisaslı insan resurslarının mövcudluğundan birbaşa asılıdır. Azərbaycanda turizm və mehmanxana sahəsində kadr hazırlığı sisteminin formalaşdırılması bu sahənin inkişaf mərhələlərində mühüm əhəmiyyət kəsb etmişdir. Ali və orta ixtisas təhsil müəssisələrində turizm ixtisaslarının yaradılması, peşə təlim proqramlarının tətbiqi və beynəlxalq təcrübənin öyrənilməsi xidmət keyfiyyətinin yüksəldilməsinə töhfə vermişdir. Bununla yanaşı, mehmanxana müəssisələrində davamlı təlim mexanizmlərinin tətbiqi, xidmət personalının peşəkar inkişafının stimullaşdırılması və menecment səviyyəsində beynəlxalq standartlara uyğun yanaşmaların tətbiqi sektorda institusional sabitliyin formalaşmasına səbəb olmuşdur [11, s.190].

Azərbaycanda mehmanxana sənayesinin inkişafında dövlətin tənzimləyici və stimullaşdırıcı rolu xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Turizm sahəsində qəbul edilmiş dövlət proqramları, strateji yol xəritələri və normativ-hüquqi aktlar mehmanxana sənayesinin fəaliyyət istiqamətlərini müəyyən etmişdir. Dövlət tərəfindən yaradılan əlverişli investisiya mühiti, vergi güzəştləri və infrastruktur layihələri mehmanxana biznesinin genişlənməsinə şərait yaratmışdır.

Strateji baxımdan mehmanxana sənayesinin inkişafı ölkənin qeyri-neft sektorunun gücləndirilməsi, regionların iqtisadi inkişafının təmin edilməsi və beynəlxalq turizm bazarında rəqabət qabiliyyətinin artırılması məqsədlərinə xidmət edir. Bu sahənin planlı və sistemli inkişafı uzunmüddətli perspektivdə milli iqtisadiyyat üçün mühüm dividendlər vəd edir.

Aparılan elmi təhlillər göstərir ki, Azərbaycanda mehmanxana sənayesinin gələcək inkişafı innovasiya, dayanıqlılıq və rəqəmsallaşma prinsipləri əsasında formalaşacaqdır. "Ağıllı mehmanxana" konsepsiyalarının tətbiqi, ekoloji standartlara uyğun obyektlərin yaradılması və alternativ turizm növləri ilə inteqrasiya sektorda yeni inkişaf mərhələsinin əsas xüsusiyyətləri olacaqdır [12, s.16].

Eyni zamanda, Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarında mehmanxana infrastrukturunun yaradılması ölkənin mehmanxana sənayesinin coğrafi və funksional baxımdan genişlənməsinə şərait yaradacaqdır. Bu proses Azərbaycanın turizm sektorunun strateji xəritəsində yeni inkişaf mərhələsinin başlanğıcı kimi qiymətləndirilə bilər.

Turizm və mehmanxana sənayesi Azərbaycanın regionlarında minlərlə yeni iş yeri açıbdır.Beynəlxalq tədbirlər (Formula 1, U-17 Avropa Çempionatı, İslam Həmrəyliyi Oyunları və s.) otellərin doluluq səviyyəsini artırmaqla turizmin gəlirlərinə təsir edir. Mehmanxana şəbəkəsinin genişlənməsi regionlarda infrastruktur quruculuğunu stimullaşdırır. Xüsusilə Qəbələ və Şahdağ kimi regionlarda turist axını mövsümdən asılı olaraq dəyişir.

Otellərin sayı artdıqca yüksək hazırlıqlı mütəxəssislərə tələbat yüksəlir. Bəzi bölgələrdə otel qiymətlərinin yüksək olması kütləvi turizmin inkişafını məhdudlaşdıra bilər. Azərbaycan 2030-cu ilə qədər regional turizm liderlərindən birinə çevrilməyi hədəfləyir [8, s.104–109]. Perspektivlər aşağıdakılardır:

- Ekoturizm və kənd turizmi üçün butik otellərin sayı artacaq
- Sağlamlıq və SPA turizmi üzrə yeni komplekslər açılacaq
- Qafqaz bölgəsində qış turizmi üzrə ən böyük mərkəz formalaşacaq
- Rəqəmsal otelçilik (smart hotels) geniş yayılacaq
- Yerli otel brendlərinin yaradılması stimullaşdırılacaq

Azərbaycanda mehmanxana sənayesinin ilkin formaları qədim dövrlərə təsadüf edir. Tarixi mənbələrə əsasən, Böyük İpək yolu üzərində yerləşən Azərbaycan ərazisində karvansaralar, mehman evləri və yolüstü dayanacaqlar fəaliyyət göstərmişdir. Bu obyektlər əsasən tacirlərin, səyyahların və elçilərin müvəqqəti yerləşdirilməsi məqsədilə istifadə olunmuşdur. Karvansaralar həm yerləşmə, həm də ticarət və sosial ünsiyyət məkanı funksiyasını yerinə yetirmişdir.

XIX əsrin sonu – XX əsrin əvvəllərində Azərbaycanda, xüsusilə Bakı şəhərində mehmanxana sənayesinin institusional formalaşması müşahidə olunur. Neft sənayesinin

inkişafı ilə əlaqədar olaraq Bakıya xarici mütəxəssislərin, sahibkarların və iş adamlarının axını artmış, bu da müasir tipli mehmanxanalara tələbat yaratmışdır. Həmin dövrdə "Avropa", "Metropol", "Astoriya" kimi mehmanxanalar fəaliyyətə başlamış və xidmət səviyyəsinə görə regionda seçilmişdir. Azərbaycanda mehmanxana sənayesinin növbəti inkişaf mərhələsi sovet dövrünə təsadüf edir. Bu mərhələdə mehmanxana sektoru mərkəzləşdirilmiş planlaşdırma prinsipləri əsasında fəaliyyət göstərmişdir. Mehmanxanalar əsasən dövlət mülkiyyətində olmuş və turistlərin, ezamiyyətdə olan şəxslərin, rəsmi nümayəndə heyətlərinin yerləşdirilməsi məqsədinə xidmət etmişdir.

Sovet dövründə Bakıda və respublikanın digər iri şəhərlərində bir sıra mehmanxanalar tikilmişdir. "Azərbaycan", "Bakı", "Abşeron", "İnturist" kimi mehmanxanalar həmin dövrün əsas yerləşmə obyektləri hesab olunurdu. Bu mərhələdə mehmanxana sənayesində kəmiyyət artımı müşahidə olunsa da, xidmət keyfiyyəti və rəqabət mühiti məhdud olmuşdur. Mehmanxanaların fəaliyyəti daha çox daxili turizmə və inzibati tələblərə yönəlmişdir [9, s.100].

Azərbaycanda mehmanxana sənayesinin mərhələli inkişafı bir sıra obyektiv və subyektiv amillərlə şərtlənmişdir. Bu amillər arasında ölkənin coğrafi mövqeyi, iqtisadi strukturu, dövlət turizm siyasəti, beynəlxalq inteqrasiya prosesləri və sosial-mədəni faktorlar xüsusi yer tutur. Azərbaycanın Avropa ilə Asiyanı birləşdirən strateji nəqliyyat dəhlizləri üzərində yerləşməsi mehmanxana sənayesinin tarixən tranzit və biznes yönümlü formalaşmasına səbəb olmuşdur.

İqtisadi amillər baxımından mehmanxana sənayesinin inkişafı ölkədə aparılan iqtisadi islahatlarla birbaşa bağlıdır. Neft gəlirlərinin qeyri-neft sektorunun, xüsusilə turizmin inkişafına yönəldilməsi mehmanxana infrastrukturunun genişlənməsini sürətləndirmişdir. Dövlət tərəfindən qəbul edilən turizm strategiyaları və inkişaf proqramları mehmanxana sektoruna investisiya qoyuluşlarını stimullaşdırmış, regionlarda yeni yerləşmə obyektlərinin yaranmasına şərait yaratmışdır.

Sosial amillər də mehmanxana sənayesinin inkişafında mühüm rol oynamışdır. Əhalinin həyat səviyyəsinin yüksəlməsi, daxili turizmə marağın artması və beynəlxalq əlaqələrin genişlənməsi mehmanxana xidmətlərinə olan tələbatı artırmışdır. Bununla yanaşı, Azərbaycanda keçirilən beynəlxalq tədbirlər, idman yarışları, mədəni festivallar və forumlar müasir mehmanxana obyektlərinin yaradılmasını zəruri etmişdir.

Müasir dövrdə mehmanxana sənayesinin inkişafı qlobal turizm tendensiyalarının təsiri altında baş verir. Rəqəmsal texnologiyaların tətbiqi, onlayn rezervasiya sistemlərinin genişlənməsi və müştəriyönümlü xidmət modelləri sektorda əsas inkişaf istiqamətləri kimi çıxış edir. Eyni zamanda, ekoloji dayanıqlılıq və "yaşıl turizm" konsepsiyalarının tətbiqi mehmanxana sənayesinin keyfiyyət baxımından yeni mərhələyə keçidini təmin edir [11, s.18].

Azərbaycanda mehmanxana sənayesinin gələcək inkişaf perspektivləri regionların turizm potensialının daha dərindən öyrənilməsi və səmərəli istifadəsi ilə bağlıdır. Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarının bərpası ölkənin mehmanxana sənayesinə yeni impuls verəcək strateji istiqamətlərdən biri hesab olunur. Bu ərazilərdə müasir, ekoloji və funksional mehmanxanaların yaradılması Azərbaycanın turizm xəritəsinin genişlənməsinə səbəb olacaqdır.

Azərbaycan Respublikasının müstəqillik əldə etməsindən sonra mehmanxana sənayesi yeni inkişaf mərhələsinə qədəm qoymuşdur. Bazar iqtisadiyyatına keçid, özəl mülkiyyətin formalaşması və xarici investisiyaların cəlb edilməsi mehmanxana sektorunda struktur dəyişikliklərinə səbəb olmuşdur. Xüsusilə 2000-ci illərdən etibarən ölkədə turizmin dövlət səviyyəsində prioritet sahə kimi müəyyənləşdirilməsi mehmanxana sənayesinin sürətli inkişafını stimullaşdırmışdır.

Bu dövrdə Bakıda və regionlarda beynəlxalq mehmanxana şəbəkələrinin fəaliyyəti genişlənmişdir. "Hilton", "Marriott", "Fairmont", "Four Seasons", "Radisson" kimi beynəlxalq brendlərin ölkə bazarına daxil olması xidmət keyfiyyətinin yüksəlməsinə və rəqabət mühitinin formalaşmasına səbəb olmuşdur. Eyni zamanda, orta səviyyəli mehmanxanalar və ailə tipli qonaq evləri də inkişaf etməyə başlamışdır.

Son illərdə Azərbaycanda regionların sosial-iqtisadi inkişaf proqramları çərçivəsində mehmanxana sənayesinin paytaxtdan kənarda inkişafına xüsusi diqqət yetirilir. Qəbələ, Şəki, Quba, Naftalan, Lənkəran və Naxçıvan kimi regionlarda müasir mehmanxana və istirahət kompleksləri inşa edilmişdir. Bu obyektlər regionlarda turizm potensialının reallaşdırılmasına və yerli əhalinin məşğulluğunun artırılmasına mühüm töhfə verir.

Regionlarda mehmanxana sənayesinin inkişafı ekoturizm, sağlamlıq turizmi və mədəni turizm kimi sahələrin genişlənməsinə imkan yaratmışdır. Bu proses ölkə üzrə turizm balansının formalaşmasına və daxili turizmin stimullaşdırılmasına şərait yaradır. Hazırkı mərhələdə Azərbaycanda mehmanxana sənayesi rəqəmsallaşma, dayanıqlı inkişaf və xidmətlərin fərdiləşdirilməsi istiqamətində inkişaf edir. Onlayn bronlaşdırma sistemlərinin tətbiqi, ekoloji standartlara uyğun mehmanxanaların yaradılması və insan resurslarının inkişafı sektorda əsas prioritetlər kimi çıxış edir. Qarabağ bölgəsinin bərpası ilə əlaqədar olaraq mehmanxana sənayesinin yeni inkişaf mərhələsinə qədəm qoyacağı gözlənilir.

Nəticə

Azərbaycanda mehmanxana sənayesi son illərdə sürətli inkişaf mərhələsinə daxil olmuşdur. Turizmin iqtisadiyyatın prioritet sahələrindən biri elan edilməsi bu inkişafı daha da gücləndirmişdir. Ölkədə beynəlxalq standartlara cavab verən mehmanxanaların sayı artmışdır. Xüsusilə paytaxt Bakı bu sahədə lider mövqedədir. Regionlarda da yeni mehmanxana və otel kompleksləri fəaliyyətə başlamışdır. Bu isə regional iqtisadi inkişafı stimullaşdırmışdır. Böyük beynəlxalq otel şəbəkələrinin bazara daxil olması xidmət keyfiyyətini yüksəltmişdir. Yerli sahibkarlar da rəqabət mühitinə uyğunlaşmağa başlamışdır. Müasir dizayn və innovativ xidmətlər mehmanxanaların əsas üstünlüklərindən biridir. Rəqəmsal texnologiyaların tətbiqi rezervasiya proseslərini asanlaşdırmışdır. Onlayn platformalar vasitəsilə müştəri cəlbi artmışdır. Müştəri məmnuniyyəti əsas prioritetə çevrilmişdir. Ekoloji təmiz və dayanıqlı turizm anlayışı ön plana çıxmışdır. Bir çox mehmanxanalar "yaşıl otel" konsepsiyasını tətbiq edir. Kadr hazırlığı sahəsində də irəliləyişlər müşahidə olunur. Turizm təhsili alan mütəxəssislərin sayı artmışdır. Dövlət proqramları mehmanxana sənayesinə müsbət təsir göstərmişdir. İnfrastruktur layihələri turizm axınını artırmışdır. Beynəlxalq tədbirlərin keçirilməsi mehmanxana doluluğunu yüksəltmişdir. Formula 1 və beynəlxalq forumlar buna nümunədir. Pandemiya dövrü sənaye üçün ciddi çətinliklər yaratmışdır. Buna baxmayaraq, sektor çevik uyğunlaşma nümayiş etdirmişdir. Daxili turizm mehmanxanalar üçün alternativ bazar olmuşdur. Qiymət siyasətində daha elastik yanaşmalar tətbiq edilmişdir. Xidmət çeşidləri genişləndirilmişdir. SPA, wellness və konqres turizmi ön plana çıxmışdır. Rəqabət keyfiyyətin artmasına səbəb olmuşdur. Müştəri yönümlü idarəetmə modelləri tətbiq edilir. Müasir tendensiyalar fərdi yanaşmanı tələb edir. Texnoloji innovasiyalar bu tələbi dəstəkləyir. Mobil tətbiqlər xidmətin ayrılmaz hissəsinə çevrilmişdir. Sosial media marketinq aləti kimi istifadə olunur. Brend imici mehmanxanalar üçün vacib amildir. Gələcəkdə sənayenin daha da genişlənəcəyi gözlənilir. Regionların turizm potensialı hələ tam istifadə olunmamışdır. Bu isə yeni investisiya imkanları yaradır. Dövlət və özəl sektor əməkdaşlığı əhəmiyyətlidir. Ümumilikdə, mehmanxana sənayesi Azərbaycanın iqtisadi və sosial inkişafında mühüm rol oynayır.Azərbaycan mehmanxana sənayesi son 20 ildə böyük inkişaf yolu keçmiş və həm xidmət səviyyəsi, həm də infrastruktur baxımından dünya standartlarına uyğunlaşmışdır. Bakı, Qəbələ, Qusar, Naftalan və digər regionlarda fəaliyyət göstərən otellər ölkənin turizm potensialını artırır, iqtisadiyyata mühüm töhfə verir. Dövlətin dəstəyi, özəl sektorun aktiv iştirakı və beynəlxalq turizm bazarına inteqrasiya Azərbaycan otelçiliyinin gələcəkdə daha da güclü inkişaf edəcəyini göstərir.

XIX əsrin sonu – XX əsrin əvvəllərində neft sənayesinin sürətli inkişafı Bakını beynəlxalq iqtisadi mərkəzə çevirmiş və bu proses mehmanxana sektorunun institusional formalaşmasını sürətləndirmişdir. Həmin dövrdə fəaliyyət göstərən mehmanxanalar artıq Avropa standartlarına yaxın xidmətlər təqdim etmiş, ölkədə yerləşmə sənayesinin

keyfiyyət baxımından yeni mərhələyə keçidini təmin etmişdir. Bu mərhələ mehmanxana sənayesinin bazar tələblərinə uyğun formalaşmasının başlanğıcı kimi qiymətləndirilə bilər.

Sovet dövründə mehmanxana sənayesinin inkişafı mərkəzləşdirilmiş planlaşdırma sistemi çərçivəsində həyata keçirilmişdir. Bu mərhələdə mehmanxanaların sayı artsa da, onların fəaliyyəti əsasən inzibati və daxili turizm ehtiyaclarının ödənilməsinə yönəlmiş, xidmət keyfiyyəti və innovativ yanaşmalar məhdud səviyyədə qalmışdır. Buna baxmayaraq, sovet dövrü mehmanxana infrastrukturunun coğrafi baxımdan genişlənməsi və kadr potensialının formalaşması baxımından mühüm rol oynamışdır.

Azərbaycan Respublikasının müstəqillik əldə etməsindən sonra mehmanxana sənayesi köklü transformasiya mərhələsinə qədəm qoymuşdur. Bazar iqtisadiyyatına keçid, özəl sektorun inkişafı və xarici investisiyaların cəlb edilməsi mehmanxana sahəsində rəqabət mühitinin formalaşmasına və xidmət keyfiyyətinin əhəmiyyətli dərəcədə yüksəlməsinə səbəb olmuşdur. Xüsusilə beynəlxalq mehmanxana şəbəkələrinin ölkə bazarına daxil olması müasir idarəetmə modellərinin, xidmət standartlarının və innovativ texnologiyaların tətbiqini sürətləndirmişdir.

Araşdırma nəticəsində müəyyən edilmişdir ki, mehmanxana sənayesinin inkişafı yalnız paytaxt Bakı ilə məhdudlaşmamış, regionlarda da turizm potensialının reallaşdırılmasına şərait yaratmışdır. Dövlət tərəfindən həyata keçirilən regional inkişaf proqramları çərçivəsində müxtəlif bölgələrdə müasir mehmanxanaların və istirahət komplekslərinin yaradılması daxili turizmin inkişafına, əhalinin məşğulluğunun artırılmasına və regionlararası iqtisadi tarazlığın formalaşmasına mühüm töhfə vermişdir. Bu proses mehmanxana sənayesinin ölkə üzrə balanslı inkişafını təmin etmişdir.

Müasir mərhələdə Azərbaycanda mehmanxana sənayesinin inkişafı rəqəmsallaşma, dayanıqlı turizm və ekoloji məsuliyyət prinsipləri ilə səciyyələnir. Onlayn bronlaşdırma sistemlərinin tətbiqi, "yaşıl mehmanxana" modellərinin inkişafı və xidmətlərin fərdiləşdirilməsi sektorda rəqabət qabiliyyətinin artırılmasına xidmət edir. Eyni zamanda, turizm təhsili və peşə hazırlığı sahəsində həyata keçirilən tədbirlər insan kapitalının gücləndirilməsinə və xidmət keyfiyyətinin yüksəldilməsinə şərait yaradır.

Xüsusi olaraq qeyd edilməlidir ki, Qarabağ bölgəsinin bərpası və yenidən qurulması Azərbaycanın mehmanxana sənayesi üçün yeni inkişaf mərhələsi açır. Bu regionda turizm infrastrukturunun formalaşdırılması ölkənin ümumi mehmanxana potensialını artırmaqla yanaşı, milli turizm strategiyasının genişlənməsinə və beynəlxalq turizm bazarında mövqelərin möhkəmlənməsinə imkan verəcəkdir.

Nəticə etibarilə, Azərbaycanda mehmanxana sənayesinin yaranması və inkişaf mərhələləri tarixi ardıcıllıq, iqtisadi transformasiya və institusional dəyişikliklər fonunda formalaşmışdır. Bu sahənin davamlı inkişafı turizmin ümumi inkişafına, qeyri-neft sektorunun gücləndirilməsinə və ölkənin sosial-iqtisadi rifahının yüksəldilməsinə mühüm töhfə verməkdədir. Gələcək perspektivdə məqsədyönlü dövlət siyasəti və özəl sektorun fəal iştirakı ilə mehmanxana sənayesinin daha da inkişaf edəcəyi elmi əsaslarla proqnozlaşdırıla bilər.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. Azərbaycan Respublikası Dövlət Turizm Agentliyi. Azərbaycan Respublikası Turizm strategiyası, Azərbaycan Respublikası, 2023–2026. https://www.tourismboard.az/storage/2023/04/14/gqOjhi3H9LWyPN9Yn4IBE9xlJklDNoTRc8oLSeYT.pdf
2. Azərbaycan Respublikası Dövlət Turizm Agentliyi. Dövlət Turizm Agentliyinin illik hesabatı, 2023. https://tourism.gov.az/uploads/documents/2023_statistika/+annual_tourism_statistics_2023_f%C4%B0nal.pdf
3. Александров В.П. Туризм и гостиничное дело в современной России и СНГ. Москва: Инфра-М, 2015, 312 с.
4. Смирнов И.В. Гостиничный бизнес: теория и практика. Санкт-Петербург: Питер, 2017, 280 с.

5. Кузнецов А.Н. Развитие гостиничного хозяйства в постсоветском пространстве. Москва: Экономика, 2018, 256 с.
6. Azərbaycan Respublikası Dövlət Turizm Agentliyinin İllik Turizm Statistikası, 2024. https://www.tourism.gov.az/uploads/documents/2024_statistika/statrep_2024_pages.pdf
7. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi. Turizm və mehmanxana təsərrüfatına dair rəsmi statistik məlumatlar (2015–2024). Bakı: Dövlət Statistika Komitəsi, 2015–2024.
8. Azərbaycan Respublikası Dövlət Turizm Agentliyi. Azərbaycan Turizminin Regional İnkişaf Konsepsiyası. Bakı, 2022.
9. Əliyeva A. Azərbaycan Turizm Sənayesi və Perspektivləri. Bakı, 2021.
10. Əliyev F. Qonaqpərvərlik və Otelçilik Menecmenti. Bakı Universiteti Nəşriyyatı, 2019.
11. Smith J. Hospitality Trends in the Caspian Region, Oxford, 2020.
12. Azərbaycan Turizm Bürosu. İllik icmallar və fəaliyyət hesabatları (2018–2024). Bakı: Azərbaycan Turizm Bürosu, 2018–2024.
13. UN Tourism. UN Tourism Regional Tourism Reports. Madrid: UN Tourism, 2019–2023.

Said Mushvig SHIRINOV
Master's student at Western Caspian University

Safar Hasan PURHANI
Western Caspian University, PhD in Economics, Professor

DEVELOPMENT OF THE HOTEL INDUSTRY IN AZERBAIJAN AND MODERN TRENDS

Summary

In recent years, the hotel industry in Azerbaijan has achieved significant progress in parallel with the development of the tourism sector. Alongside the capital city Baku, modern hotels and resort complexes have been established in regional tourism centers such as Gabala, Shamakhi, Sheki, Lankaran, and Naftalan. The entry of international hotel chains into the market has contributed to improving service quality and increasing competition. Among modern trends, the application of digital technologies, online reservation systems, the concept of "smart hotels," environmentally sustainable hotels, and customer-oriented services stand out. At the same time, health tourism, business tourism, and cultural tourism stimulate the development of the hotel industry. Government programs aimed at developing tourism and the organization of international events are among the main factors ensuring the sustainable growth of this sector.

Keywords: tourism development, international hotel chains, digitalization, service quality, sustainable tourism.

Саид Мушвиг ШИРИНОВ
Западно-Каспийский университет, магистрант

Сафар Хасан ПУРХАНИ
Доктор экономических наук, профессор Западно-Каспийский университет

РАЗВИТИЕ ГОСТИНИЧНОЙ ИНДУСТРИИ В АЗЕРБАЙДЖАНЕ И СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ

Резюме

В последние годы гостиничная индустрия Азербайджана значительно развилась параллельно с ростом туристического сектора. Современные отели и курортные комплексы появляются не только в Баку, но и в региональных центрах, таких как Габала, Шамахы, Шеки, Лянкяран и Нафталан. Вход международных гостиничных сетей повысил качество обслуживания и усилил конкуренцию. Ключевыми современными тенденциями являются цифровизация, онлайн-бронирование, концепция «умных отелей», экологическая устойчивость и ориентированность на клиента. Развитие гостиничной индустрии стимулируют медицинский, деловой и культурный туризм. Государственные программы и организация международных мероприятий обеспечивают устойчивый рост сектора.

Ключевые слова: развитие туризма, международные гостиничные сети, цифровизация, качество обслуживания, устойчивый туризм.

Daxil olub: 03.03.2026